

5 Miljökonsekvenser

5.1 Stads- och landskapsbild inkl.

Nationalstadsparken

Inom Nationalstadsparken flätas park-, natur- och kulturmiljöer samman till ett unikt historiskt landskap. Nationalstadsparken är skyddad enligt lag och omfattar området Ulriksdal-Haga-Brunnsviken och Djurgården, en yta på sammanlagt 27 kvadratkilometer. Utmärkande för området är det kungliga inflytande som under århundraden präglat landskap och bebyggelse. Utöver kulturmiljö- och landskapsbildsvärden har parken bl.a. stor betydelse för biologisk mångfald, rekreation och turism.

I detta avsnitt beskrivs programförslagets konsekvenser på områdets stads- och landskapsvärden, på både en övergripande nivå samt inom Nationalstadsparken. Kulturmiljövärden för landskapsavsnitt inom parken beskrivs också i detta avsnitt. I avsnittet 5.3 nedan beskrivs konsekvenser på naturvärden inklusive naturvärdena inom Nationalstadsparken. En fördjupad beskrivning av konsekvensanalysen för stads- och landskapsbild, inklusive Nationalstadsparken finns i underlagsrapporten *Stads- och landskapsbild – Kulturmiljö* (SWEKO FFNS 2007).

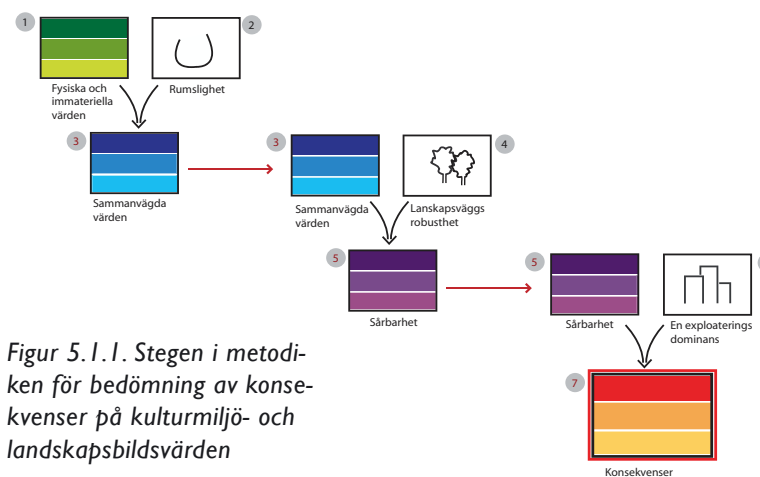
Metod och motiv till avgränsning

Programförslaget omfattar huvudsakligen områden utanför Nationalstadsparken med undantag för Storängsbotten. Däremot kan förslaget innebära visuellt inflytande och därmed ändrad karaktär på miljöer inom Nationalstadsparken som gränsar till programområdet. Begreppet *upplevelse* är därför

centralt i detta avsnitt liksom i avsnittet 5.2 Kulturmiljö. Med begreppet upplevelse avses de rumsliga, fysiska och immateriella kvaliteter som det historiska landskapet har inom dagens landskaps- och vattenrum. Dessa kvaliteter upplevs genom att vistas i landskapet, promenera, cykla m.m. Upplevelsen av kulturmiljö- och landskapsbildsvärden fås främst genom synintryck men påverkas också av hörselintryck.

Nedanstående metodik har utvecklats inom ramen för uppdraget för att lättare kunna bedöma vilken konsekvenser en förändring inom programområdet kan komma att innebära på det angränsande historiska landskapets värden.

Syftet med metodiken är att strukturera analysen och bedömningen av områdets värden och förslagets konsekvenser. Det sakliga underlaget för de stegvisa slutsatserna och bedömningarna tydliggörs på så sätt för berörda parter i miljöbedömningsprocessen vilket ger underlag för den fortsatta dialogen om förslaget och dess konsekvenser (se figur 5.1.1).

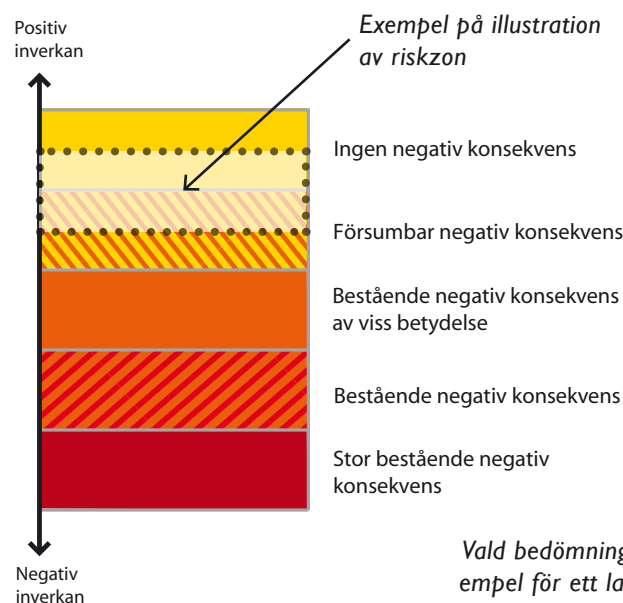

Figur 5.1.1. Stegen i metodiken för bedömning av konsekvenser på kulturmiljö- och landskapsbildsvärden

Metodiken har tillämpats med fokus på insamling och analys av kvalitativa data om det berörda områdets värden.

Inledningsvis beskrivs vilka värden som respektive landskapsrum har utifrån kulturmiljö- och landskapsbildssynpunkt. Sedan analyseras respektive områdes sårbarhet för förändringar. Därefter redovisas bedömningar av vilka effekter och konsekvenser som nollalternativet respektive programförslaget kan medföra på värden inom berörda landskapsrum. Slutligen presenteras förslag till åtgärder för att förebygga, hindra eller motverka betydande negativ miljöpåverkan.

Det är inte möjligt att göra absoluta analyser eller förutsägelser om framtiden. Med samma underlag är det inte heller osannolikt att experter kommer till olika slutsatser och gör olika bedömningar trots att de utgår från samma underlag. I detta avsnitt kommuniceras därför gjorda bedömningar med hjälp av kartor och figurer som illustrerar konsekvensernas betydelse.

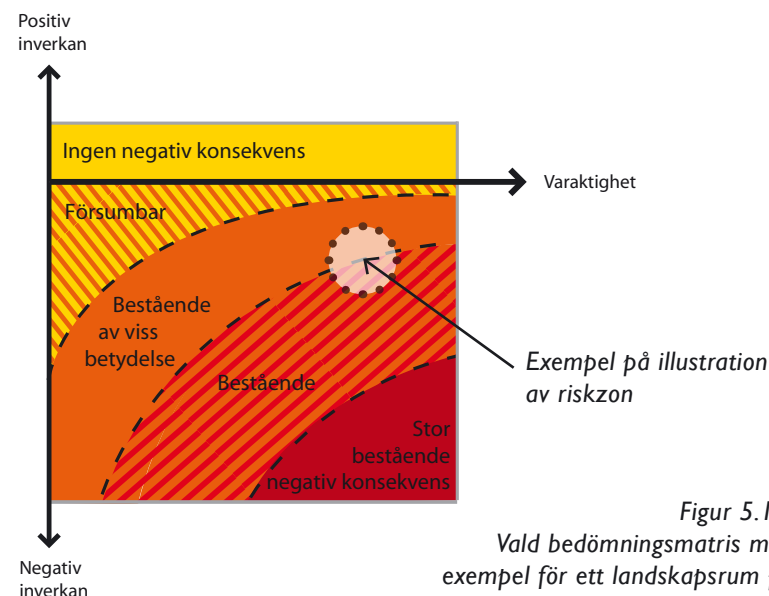
Figur 5.1.2
Vald bedömningsskala med exempel för ett landskapsrum på illustration av riskzon

Skalan redovisar gjorda bedömningar om konsekvenserna är positiva eller negativa samt om de är bestående/varaktiga eller försumbara/tillfälliga. I skalan illustreras den zon inom vilken det bedöms mest sannolikt att konsekvensernas betydelse ligger (se figur 5.1.2). I texten beskrivs denna zon som en *riskzon*.

En matris används för att illustrera hur bedömda konsekvenser relaterar till positiv/negativ inverkan respektive tillfällig/varaktig inverkan (se figur 5.1.3).

Fokus i analysen ligger på öppna landskaps- och vattenrum. Motivet är att det är i dessa öppna rum som förändringarna som följd av programförslaget kan komma att upplevas.

I uppdraget ingår inte att bedöma hur beskrivna negativa konsekvenser förhåller sig till lagtextens begrepp *skada* respektive *påtaglig skada*.

Figur 5.1.3
Vald bedömningsmatris med exempel för ett landskapsrum på illustration av riskzon

Förutsättningar

Stads- och landskapsbild - övergripande nivå

De övergripande rumsliga sambanden kring programområdet formas av topografin, den täta stadens bebyggelse och vattenrummen. Tydliga dalstråk inom och gränsande till programområdet utgörs av dalstråket Storängsbotten-Storängskroken samt dalstråket kring Husarviken, där Fisksjöäng, Fiskartorpet och Gasverket är belägna. Tydligt framträdande höjdparter/gränser i landskapet är Hjorthagsberget och Ugglebacken. Härutöver begränsas de övergripande rumsliga sambanden av övriga skogklädda kullar och sluttningar, liksom bebyggelsen inom Gasverket, Ropsten och i östra delen av Storängsbotten/Gärdet. Husarvikens dalstråk mynnar i det vidsträckta vattenrummet Lilla Värtan. Dalgångarna ligger generellt sett på samma låga nivå över havsytan. Gasverksbebyggelsen söder om Husarviken återfinns dock på en högre nivå. Bebyggelsen här bildar en tydlig sammanhängande front, parallell med Hjorthagsberget (se figur 5.1.4 och figur 5.1.12 på sidan 48).

I dalstråket Storängsbotten-Storängskroken är de övergripande rumsliga sambanden idag lätt uppfattbara, då tidigare bebyggelse till stora delar rivits. Ett övergripande samband med Husarvikens dalgång kan anas över Storängskrokens kvarvarande låga bebyggelse och träddräer. Även om Storängsbotten och Storängskroken idag utgörs av huvudsakligen öppna landskapsrum som omges av ”gröna väggar” är de präglade av pågående och föregående verksamheter liksom av Värtabanans spårområde.

Husarvikens flacka dalgång, där Husarviken idag utgör en smal vik i dalens botten, är i västra delen tämligen svår att uppfatta som ett sammanhängande dalstråk. Detta framförallt p.g.a. visuellt avskärmande trädvegetation längs Husarviken

och diket mot Uggleviken. Dalgångens östra delar kan däremot upplevas som en helhet, sett från högre delar av Fisksjöäng respektive framför Gasverkets bebyggelsefront. Härifrån kan dalbotten i Husarviken uppfattas liksom dalgångens visuella avgränsning i form av Hjorthagsberget i söder samt i norr Oxbergsbacken och de skogklädda kullarna mot Fiskartorpet.

Inom dalgången finns två tydligt visuellt avgränsade landskapsrum; vid Fiskartorpet och längs Husarvikens smala vattenspegel. Det tidigare industriområdet Fisksjöäng är idag till övervägande del återställt till parkområde. Därför upplevs dalgångens norra sida, inklusive Husarviken, utgöra delar av Norra Djurgårdens sammanhängande grönområde. Södra sidan av Husarviken upptas av Gasverkets industriella miljö.

Befintliga landmärken på en övergripande nivå är den höga gasklockan av stål i Gasverksområdets västra del samt två skorstenar belägna inom Energiverkets område i sydöst.

Nationalstadsparken igår och idag

Landskapet inom Nationalstadsparken är till största delen präglat av kungligt inflytande och en markanvändning med mycket lång kontinuitet. Det kungliga inflytande har också varit en starkt bidragande orsak till att detta vidsträckta område, med höga natur-, kultur- och rekreationsvärden, har kunnat bevaras i direkt anslutning till storstadens bebyggelse. Kungarnas olika personliga intressen har i hög grad påverkat områdets utformning, från jaktparkens anläggande i det ursprungliga jordbrukslandskapet till institutionsbyggande och upplåtande av tomter för privatbostäder. Det flera hundra år långa kungliga inflytandet har således präglat hela Nationalstadsparkens variationsrika och mjukt kuperade landskap, där skogsbackar med ädellövskog, anlagda parker och öppna marker samspelar med varandra likaväl som med en stor mängd magnifika byggnader.

Figur 5.1.4. Sammantaget upplevelsevärde idag i de viktigaste landskaps- och vattenrummen (SWECO FFNS).

Landskapsrum

A = Fiskartorpet

B = Inre delen av Husarviken

C = Yttre delen av Husarviken

D = Fisksjöäng

E = Kompostområde som används
av Kungliga Djurgårdens
Förvaltning

F = Väster om Storängskroken

E = Storängsbotten

Fiskartorpet uppfördes av Karl XI på 1600-talet och i närområdet är delar av den dåtida utbredningen av Husarviken synlig genom att dagens norra strandlinje i stort är opåverkad. Mellan kungens fiskartorp och Husarvikens vatten finns ett grundläggande samband – vattnet var en självklar förutsättning för fiskartorpets uppförande och är idag en förutsättning för upplevelsen av torpet i sin miljö. Området vid Fiskartorpet är också platsen för den krog som besöktes av både kungligheter och kulturpersonligheter som C.M. Bellman.

Fram till i slutet av 1800-talet var området kring Husarviken, Hjorthagen och Storängsbotten präglad av den historiska markanvändningen. Därefter kom området söder om Husarviken successivt att omdanas till industriområde med Gasverket och andra verksamheter. Det tidigare helt lantliga området med vikar, ängar och skogklädda kullar kom härmed i hög utsträckning att förändras som en följd av Gasverkets verksamhet. Detta dels genom att Gasverkets byggnader och kolupplag var visuellt exponerade sett från omgivningen, dels genom spridning av buller och rök, samt genom att delar av Husarviken fylldes igen. Senare kom också Fisksjöäng att ianspråkta för småindustrier. Storängskroken och Storängsbotten togs i anspråk för olika verksamheter under 1900-talets första del. Förändringar av Husarvikens utbredning m.m. redovisas i figur 5.1.6.

Idag utgör inte längre verksamheten vid Gasverket någon störning i form av buller och rök inom angränsande områden av Nationalstadsparken. Däremot förekommer bl.a. masshantering inom området som innebär bullerstörningar för miljöerna inom parken. Trädriddar har vuxit upp längs Husarvikens stränder varför kvarvarande byggnader i södra delen av området under den lovande perioden av året i viss utsträckning döljs, sedda från

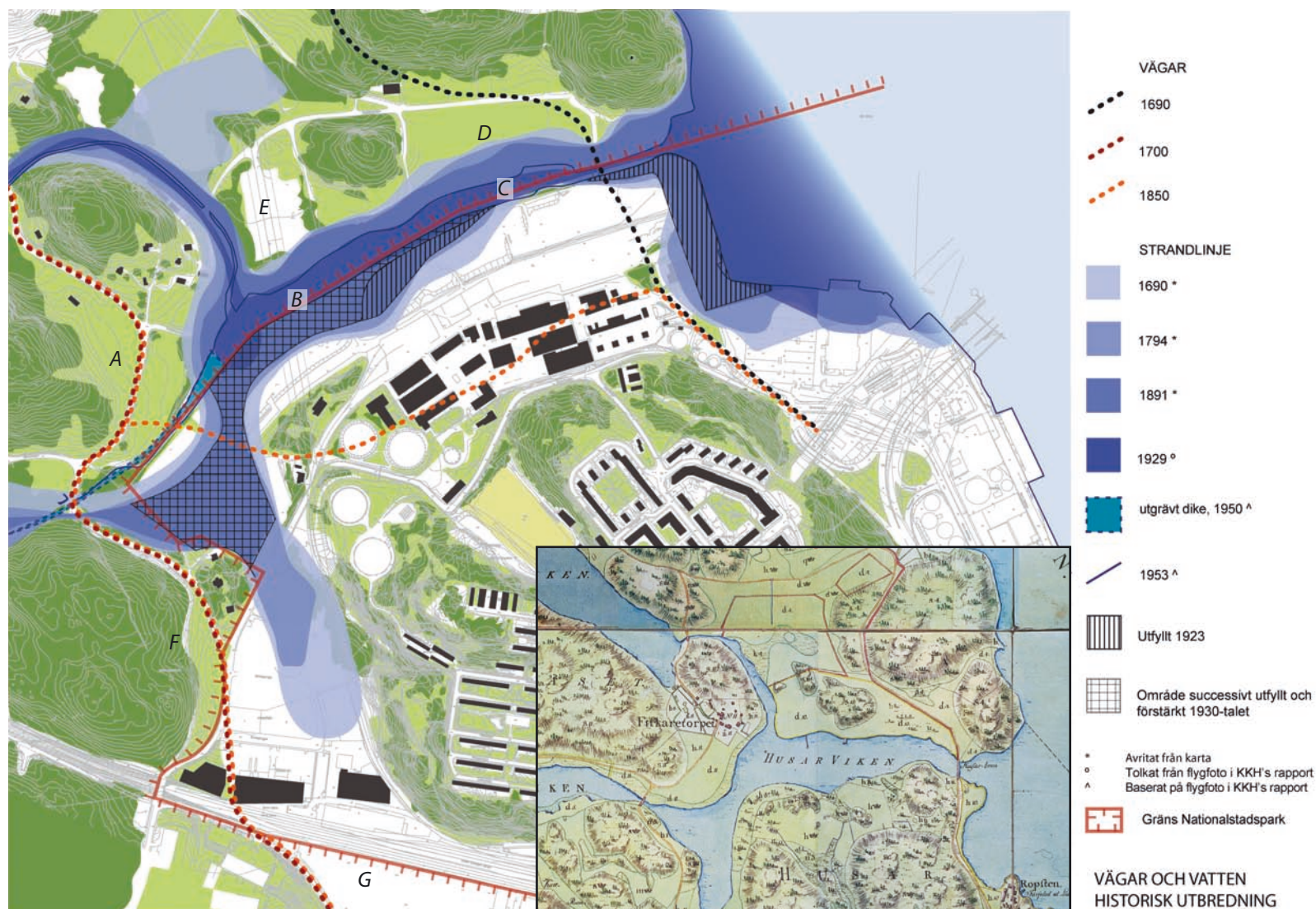
landscapsrummen vid Fiskartorpet och inre delen av Husarviken. De kvarvarande byggnaderna är dock ännu tydligt synliga sedda från Fisksjöäng och yttre delen av Husarviken. Den höga stålklockan är synlig inom ett mycket stort område.

När man rör sig längs gång- och cykelvägarna invid Fiskartorpsvägen resp. i norra kanten av Gasverksområdet, framträder Gasverksområdet som ett avvecklat industriområde med nakna jord- och grusytor och inslag av upplag (se figur 5.1.5). År 2005 påbörjades den avveckling och återställning av Fisksjöängs verksamhetsområde till parklandskap som idag till största del är slutförd.

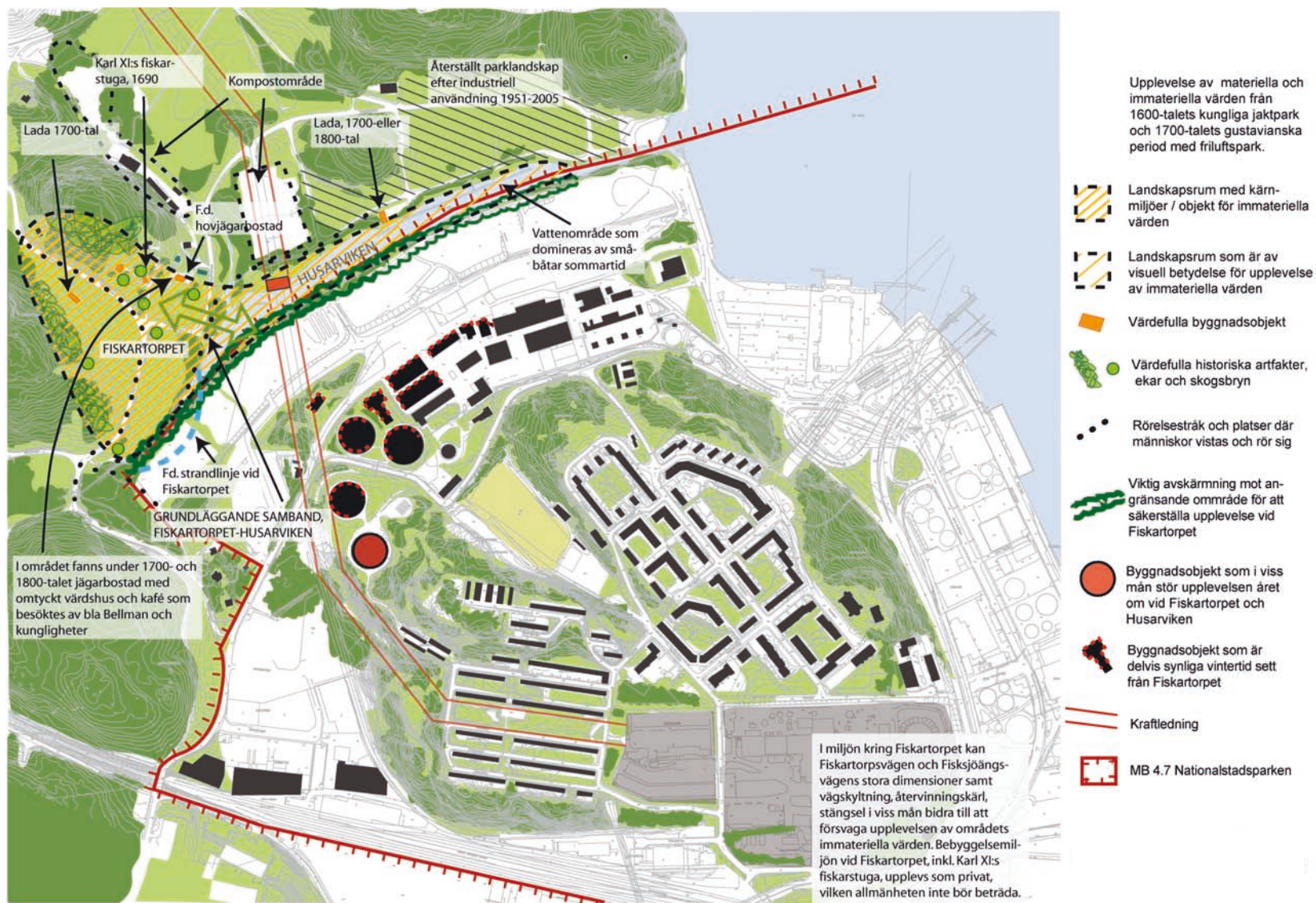
Bebyggelsen inom Storängskrokens verksamhetsområde är idag stora delar avlägsnad med anledning av planarbetet. För området finns dock en gällande detaljplan som medger industribyggnader med 12 meters höjd.

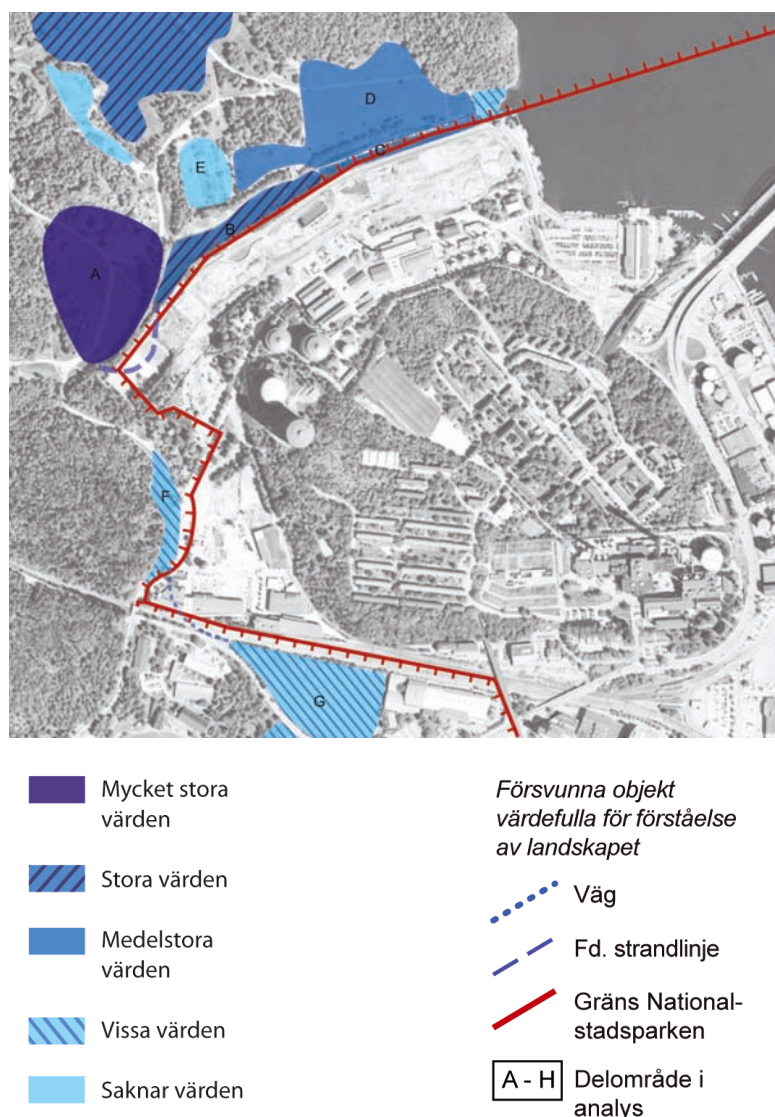
Figur 5.1.5 Flygfoto över Fiskartorpet (nere till vänster), Husarviken och Gasverksområdet. Bobergs gasklockor ligger i högra kanten av bilden. Ovanför Gasverksområdet ligger Hjorthagsbergets skogklädda sluttning. I bakgrunden ser man Lidingöbron som sammanbinder Ropsten med Lidingö

Figur 5.1.6. Stora kartan: Historisk utbredning av vägar och vatten (SWECO FFNS). Lilla kartan: Gustav III:s karta (En bok om Djurgården under 100 år)

Figur 5.1.7. Upplevelse av materiella och immateriella värden vid Fiskartorpet och Husarviken (SWECO FFNS)

Figur 5.1.8 Sammantagna kulturmiljö- och landskapsbildsvärden i landskaps- och vattenrum inom Nationalstadsparken som gränsar till programområdet.

Av figur 5.1.8 framgår de sammantagna kulturmiljö- och landskapsbildsvärdena i landskaps- och vattenrum inom Nationalstadsparken som gränsar till programområdet.

Landskapsrummet vid Fiskartorpet (A) bedöms ha de högsta kunskaps- och upplevelsevärdena av de landskapsrum som gränsar till programområdet. Stora värden finns också i den inre delen av Husarviken (B).

Miljön kring Fiskartorpet (A) är representativ för mycket stora värden, framförallt från epoken med kunglig jaktmark, men också från perioden med friluftspark. Det gamla kulturlandskapet, med sina öppna ängsmarker och omgivande ek- och skogsbackar, är ett historiskt landskap med lång kontinuitet. Vid Husarvikens norra strandlinje fanns kungens brygga och denna strandlinje har förblivit opåverkad genom seklerna i motsats till den södra strandlinjen där stora utfyllnader gjorts för Gasverket (se figur 5.1.6). Husarviken har stor betydelse för landskapsrummets värde eftersom vikens vatten var en förutsättning för kungens fiskarstuga. Här finns förutsättningar att få en upplevelsemässig illusion av att resa bakåt tiden till Karl XI:s jaktmark eller Bellmans 1700-tal. Landskapsrummet vid Fiskartorpet har dessutom stora skönhetsvärden.

Det landskapselement som i dag fyller den viktigaste funktionen för att bevara den "upplevelsemässiga illusionen" av att vara i ett intakt opåverkat historiskt landskap är den ridå av al och björk som finns utmed Husarvikens stränder. Denna smala trädskärm utgör här en kuliss eller fondvägg som sett från landskapsrummet vid Fiskartorpet under de lövade perioden till stora delar skyler det angränsande industriområdet med dess på avstånd belägna bebyggelse (se figur 5.1.9).